



Likabehandlingsdirektivet för varor, tjänster och bostäder

Näringsdepartementet

2004-01-16

Dokumentbeteckning

KOM (2003) 657 slutlig

Förslag till rådets direktiv om genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster

Sammanfattning

Kommissionen föreslår ett direktiv med förbud mot könsdiskriminering i fråga om tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster som är tillgängliga för allmänheten, inklusive bostäder.

Diskrimineringsförbudet innebär att när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor, tjänster och bostäder skall det inte få förekomma någon direkt eller indirekt diskriminering på grund av kön. Trakasserier och sexuella trakasserier anses vara könsdiskriminering och skall förbjudas.

Diskrimineringsförbudet omfattar bl.a. användningen av kön som en faktor vid beräkningen av premier och ersättningar i samband med försäkringar och därmed sammanhängande finansiella tjänster.

Vid sidan av det diskrimineringsförbudet innehåller förslaget även regler om

- rättsliga och/eller administrativa förfaranden för adekvata påföljder,
- delad bevisbörda,
- skyddet mot represalier för de som utsatts för diskriminering och vittnen.
- främjande av dialog med icke-statliga organisationer.

Sverige välkomnar förslaget.

1 Förslaget

Bakgrund

Likabehandling av kvinnor och män och förbud mot könsdiskriminering är grundläggande principer i gemenskapsrätten. EU:s tillvägagångssätt i fråga om likabehandling har utvecklats avsevärt över tiden. Den ursprungliga tyngdpunkten på lika lön och på att undvika snedvridningar av konkurrensen mellan medlemsstaterna har ersatts med en strävan efter likabehandling som en grundläggande rättighet.

Gemenskapen har antagit en rad rättsinstrument för att motverka könsdiskriminering, med början 1975 genom rådets direktiv om tillnärmningen av medlemsstaternas lagar om tillämpningen av principen om lika lön för kvinnor och män fram till ändringarna av rådets direktiv om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor som antogs 2002. Alla dessa åtgärder har hittills rört likabehandling i arbetslivet, yrkesutbildning och därmed sammanhängande områden.

Rådet har – när det gäller annan diskriminering än könsdiskriminering – antagit två rättsakter på grundval av artikel 13 i EG-fördraget, närmare bestämt direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung (direktivet mot etnisk diskriminering) och direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet (arbetslivsdirektivet). Genom direktivet mot etnisk diskriminering förbjuds diskriminering i samband med bl.a. tillgång till varor och tjänster, inklusive bostäder.

Vid Europeiska rådets möte i Nice 2000 uppmanade stats- och regeringscheferna kommissionen att förstärka rättigheterna på jämställdhetsområdet genom att anta ett förslag till direktiv för att främja likabehandling av kvinnor och män inom andra områden än sysselsättning och yrkesverksamhet. Förslaget till direktiv utgör enligt kommissionen ett första steg i kommissionens svar på Europeiska rådets begäran.

1.1 Innehåll

Artikel 1 – Syfte och tillämpningsområde

Syftet med förslaget är att genomföra principen om likabehandling av kvinnor och män när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster som är tillgängliga för allmänheten, inbegripet bostäder, såväl inom den offentliga som den privata sektorn, inklusive offentliga organ.

I fråga om tillämpningsområdet anger artikeln att direktivet inte hindrar att skillnader görs i samband med varor och tjänster där kvinnor och män inte är i en jämförbar situation därför att varorna och tjänsterna uteslutande eller främst är avsedda för personer av det ena könet, eller i samband med tjänster som utförs på olika sätt beroende på vilket kön mottagaren tillhör. Direktivet föreslås vidare inte heller gälla utbildning och medie- och reklam innehåll, i synnerhet reklam och TV-reklam.

Enligt kommissionen är avsikten att direktivet inte skall vara tillämpligt på transaktioner som utförs i rent privata sammanhang, t.ex. hyra av semesterbostad för en familjemedlem eller uthyrning av ett rum i en privatbostad. Begreppet varor och tjänster sägs ha samma betydelse som i rådets direktiv 2000/43/EG – det s.k. direktivet mot etnisk diskriminering – och begränsas till sådana varor och tjänster som normalt tillhandahålls mot ersättning.

Begreppet varor och tjänster som är tillgängliga för allmänheten omfattar därmed enligt kommissionen följande:

- tillgång till lokaler som är tillgängliga för allmänheten,
- alla typer av bostäder, inklusive hyresbostäder och hotellogi,
- tjänster som bank- och försäkringstjänster och andra finansiella tjänster,
- transport,
- tjänster inom samtliga yrkeskategorier och branscher.

Artikel 2 – Definitioner

I artikeln definieras direkt diskriminering, indirekt diskriminering, trakasserier, sexuella trakasserier samt anges att en uppmaning till direkt eller indirekt diskriminering på grund kön skall anses vara diskriminering i direktivets mening.

Artikel 3 – Principen om likabehandling

Principen om likabehandling innebär att det inte får förekomma någon direkt eller indirekt diskriminering på grund av kön. Trakasserier och sexuella trakasserier anses vara könsdiskriminering och skall förbjudas.

Artikel 4 – Försäkringstekniska faktorer

Användningen av kön som en faktor vid beräkningen av premier och ersättningar i samband med försäkringar och därmed sammanhängande finansiella tjänster skall vara förbjuden i alla nya avtal som ingås efter det datum då direktivet skall genomföras i medlemsstaterna (dvs. två år efter att direktivet träder i kraft; jfr artikel 16). Medlemsstaterna får skjuta upp genomförandet av de åtgärder som är nödvändiga för att iaktta bestämmelsen i längst sex år. I sådant fall skall dessa medlemsstater omedelbart underrätta kommissionen om detta. Medlemsstaterna skall ställa samman, offentliggöra

och regelbundet uppdatera uttömmande dödlighetstabeller samt tabeller över förväntad livslängd för kvinnor och män.

2003/04:FPM52

Artikel 5 – Positiv särbehandling

Medlemsstaterna får behålla eller besluta om särskilda åtgärder för att förhindra att personer av ett visst kön missgynnas eller för att kompensera för sådant missgynnande.

Artikel 6 – Minimikrav

Medlemsstaterna får införa eller behålla bestämmelser som är mer fördelaktiga när det gäller att upprätthålla principen om likabehandling mellan kvinnor och män än de som anges i direktivet. Direktivet får inte utgöra skäl för att inskränka det skydd mot diskriminering som redan finns i medlemsstaterna.

Artikel 7 – Tillvaratagande av rättigheter

Medlemsstaterna skall

– säkerställa att alla har tillgång till rättsliga och/eller administrativa förfaranden för att säkerställa efterlevnaden av skyldigheterna enligt direktivet, även efter det att den situation i vilken diskrimineringen uppges ha förekommit har upphört,

– införa nödvändiga bestämmelser om gottgörelse eller ersättning till den som kränkts genom diskriminering,

– säkerställa att föreningar, organisationer eller andra juridiska personer får delta i de rättsliga och/eller administrativa förfaranden som finns för att säkerställa efterlevnaden av skyldigheterna enligt direktivet; detta gäller under förutsättning att de i enlighet med de kriterier som fastställs i medlemsstaternas nationella lagstiftning har ett berättigat intresse av att säkerställa att bestämmelserna i direktivet efterlevs och att deltagandet sker på den klagande personens vägnar eller för att stödja vederbörande och med hans eller hennes tillstånd.

Artikel 8 – Bevisbörda

När personer som anser sig kränkta genom att principen om likabehandling inte har tillämpats på dem, inför domstol eller annan behörig myndighet lägger fram fakta som ger anledning att anta att det har förekommit diskriminering skall det åligga svaranden att bevisa att det inte föreligger något brott mot principen om likabehandling.

Artikel 9 – Repressalier

Medlemsstaterna skall införa bestämmelser för att skydda personer mot ogynnsam behandling eller ogynnsamma följder på grund av klagomål eller rättsliga förfaranden som syftar till att se till att principen om likabehandling följs.

Artikel 10 – Dialog med icke-statliga organisationer

Medlemsstaterna skall föra en dialog med lämpliga icke-statliga organisationer som har ett berättigat intresse av att motverka könsdiskriminering och främja likabehandling.

Artikel 11 – Organ för främjande av likabehandling

Medlemsstaterna skall utse ett eller flera organ med uppgift att främja, analysera, övervaka och stödja likabehandling av alla personer utan könsdiskriminering. Behörigheten för dessa organ skall omfatta:

- att på ett oberoende sätt bistå personer som utsatts för diskriminering genom att driva klagomål om diskriminering,
- att genomföra oberoende undersökningar om diskriminering.
- att offentliggöra oberoende rapporter om och lämna rekommendationer i frågor som rör diskriminering.

Artikel 12 – Efterlevnad

Medlemsstaterna skall vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att principen om likabehandling respekteras. I synnerhet skall

- lagar och andra författningar som strider mot principen om likabehandling upphävas,
- bestämmelser som strider mot principen om likabehandling och som finns i individuella avtal eller kollektivavtal, i interna regler för företag samt i regler för vinstdrivande eller icke-vinstdrivande föreningar förklaras eller kunna förklaras ogiltiga eller ändras.

Artikel 13 – Påföljder

Medlemsstaterna skall föreskriva påföljder för överträdelser av nationella bestämmelser som har utfärdats med tillämpning av direktivet och vidta de åtgärder som krävs för att se till att dessa påföljder tillämpas. Påföljderna skall vara effektiva, proportionella och avskräckande.

Artikel 14 – Öppenhet

Medlemsstaterna skall se till att på lämpligt sätt informera berörda personer om de bestämmelser som antas enligt detta direktiv och om relevanta bestämmelser som redan gäller.

Artikel 15 – Rapporter

Medlemsstaterna skall senast [fem år efter ikraftträdandet], och därefter vart femte år, till kommissionen lämna över all tillgänglig information om tillämpningen av direktivet. Kommissionen skall utarbeta en sammanfattande rapport.

Artikel 16 – Införlivande

Medlemsstaterna skall sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet senast den [två år efter den dag då direktivet träder i kraft].

Artikel 17 – Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft samma dag som det offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*.

1.2 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

Diskrimineringsbestämmelser

I Sverige finns inga bestämmelser som förbjuder könsdiskriminering i fråga om varor, tjänster och bostäder. Jämställdhetslagen (1991:433) är tillämplig endast i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. För att genomföra det direktiv som kommissionen föreslagit skulle därför med all sannolikhet lagstiftningsåtgärder behöva vidtas.

Lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering innehåller diskrimineringsförbud i fråga om varor, tjänster och bostäder för andra diskrimineringsgrunder än kön. Enligt lagens 9 § gäller att diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder är förbjuden vid yrkesmässigt tillhandahållande av varor, tjänster eller bostäder. Det förefaller ligga nära till hands att genomföra det föreslagna direktivets diskrimineringsförbud genom att utvidga 9 § i 2003 års lag till att omfatta även kön.

I sammanhanget kan påpekas att en parlamentariskt sammansatt utredning – Diskrimineringskommittén (N 2002:06) – har i uppdrag att bl.a. överväga möjligheterna till en gemensam lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder och samhällsområden (dir. 2002:11 och tilläggsdir. 2003:69). I detta sammanhang skall kommittén överväga om lagstiftning mot diskriminering på grund av bl.a. kön skall införas på de områden som omfattas av direktivet mot etnisk diskriminering (rådets direktiv 2000/43/EG). Ett sådant område är varor, tjänster och bostäder. Diskrimineringskommittén skall även göra en bedömning av om åtgärder är nödvändiga eller lämpliga med hänsyn till EG:s likabehandlingsdirektiv (rådets direktiv 76/207/EEG som ändrats genom direktivet 2002/73/EG). I sammanhanget berörs frågor om kvinnors och mäns lika möjligheter att ta del av tjänster. Kommittén antas komma presentera förslag till lagstiftning under våren 2004. Beroende på hur kommittén närmare utformar sitt förslag, och om det genomförs, är det möjligt att särskilda åtgärder för att genomföra det nu föreliggande förslaget till direktiv inte kommer att bli nödvändiga.

Bestämmelser om försäkringsavtal

Lagen (1927:77) om försäkringsavtal äger tillämpning på avtal, varigenom försäkring meddelas av någon som driver försäkringsrörelse.

Konsumentförsäkringslagen (1980:38) tillämpas på försäkringar som konsumenter tecknar hos försäkringsbolag för huvudsakligen enskilt ändamål och som kan hänföras till någon av försäkringsformerna hemförsäkring, villaförsäkring, fritidshusförsäkring, reseförsäkring, trafikförsäkring eller annan motorfordonsförsäkring samt båtförsäkring.

Regeringen har i maj 2003 till Lagrådet överlämnat lagrådsremissen Ny försäkringsavtalslag. Lagrådsremissen innehåller ett förslag till en ny lag om försäkringsavtal, som ersätter 1927 års lag om försäkringsavtal och 1980 års konsumentförsäkringslag. Genom reformen moderniseras lagstiftningen och försäkringstagares och andra ersättningsberättigades ställning stärks. Lagen föreslås vara en samlad lag för hela försäkringsavtalsrätten med ett avsevärt bredare tillämpningsområde än de båda nyss nämnda lagarna.

Det är för närvarande inte möjligt att med säkerhet ange om kommissionens förslag till direktiv, om det antas i EU, föranleder ändringar i den lagstiftning som rör försäkringar.

1.3 Budgetära konsekvenser

Inga.

2 Ståndpunkter

2.1 Svensk ståndpunkt

Sverige välkomnar förslaget.

Sveriges utgångspunkt är att skyddet mot könsdiskriminering i fråga om varor, tjänster och bostäder bör ligga på samma nivå som skyddet mot diskriminering på grund av etnisk tillhörighet enligt direktivet mot etnisk diskriminering (2000/43/EG). Kommissionens förslag får anses uppfylla det kravet.

Angelägenhetsgraden är hög. Regeringen har betonat att Sverige har ett särskilt ansvar för att driva på jämställdhetsfrågorna i EU. Det är också ett uttryckligt mål från regeringen sida att jämställdhet ska integreras i samtliga politiska områden i EU. I linje med dessa uttalanden har Sverige varit pådrivande i samband med beredningen av direktivförslaget. Regeringen har betonat önskemålet om ett direktiv med så brett tillämpningsområde som möjligt, motsvarande direktivet mot etnisk diskriminering. Regeringen har också betonat att Sverige är emot försvagningar av den text som kommissionen presenterat. Den svenska ståndpunkten har förts fram både genom formella och informella kontakter.

2.2 Medlemsstaternas ståndpunkter

2003/04:FPM52

Medlemsstaternas ståndpunkter är i huvudsak okända. Sannolikt kommer dock den del av förslaget som gäller försäkringsbranschen att diskuteras noggrant.

2.3 Institutionernas ståndpunkter

Det finns ännu inga formella ståndpunkter.

2.4 Remissinstansernas ståndpunkter

–

3 Övrigt

3.1 Fortsatt behandling av ärendet

Irland – som är ordförandeland i EU våren 2004 – har meddelat sin avsikt att inom det sociala området prioritera bl.a. förhandlingarna med direktivet. Ambitionsnivån beskriver de som hög men realistisk avseende möjliga resultat och tidpunkt för antagande. Irlands uppfattning är dock att bestämmelserna om försäkringstjänster bitvis kommer att bli mycket svårförhandlade.

Irland inleder förhandlingarna med ett tvådagars arbetsgruppsmöte den 21 och 22 januari 2004. De förutser inte någon behandling i sak vid rådsmötet den 4 och 5 mars 2004. På den preliminära agendan inför rådsmötet den 1 och 2 juni 2004 står artikel direktivet upptaget som en informationspunkt (progress report).

3.2 Rättslig grund och beslutsförfarande

Förslaget grundar sig på artikel 13.1 i Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen. Genom artikel 13.1 i fördraget kan rådet, genom enhälligt beslut på förslag av kommissionen och efter att ha hört Europaparlamentet, vidta lämpliga åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning.

3.3 Fackuttryck/termer

–